

TIJORAT BANKLARIDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNING XALQARO STANDARTLAR (MXXS) GA TRANSFORMASIYA QILISH

*Bank Moliya Akademiyasi tinglovchisi
Muzaffarov Jo'rabek Mustaqim o'g'li
e-mail: muzaffarov1995@inbox.ru*

Annotatsiya: Ushbu ilmiy tadqiqot tijorat banklarida moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlarga moslashtirish uchun o'zgartirish jarayonini o'rganishga qaratilgan bo'lib, xususan, Xalqaro moliyaviy hisobot standartlarini (MHXS) qabul qilishga qaratilgan. Tadqiqot ushbu o'tishning ahamiyatini, duch kelgan qiyinchiliklarni va bank sektoridagi moliyaviy hisobot amaliyotiga ta'sirini o'rganadi. Haqiqiy misollarni tahlil qilish va soha mutaxassislari bilan chuqur suhbatlar o'tkazish orqali ushbu tadqiqot xalqaro standartlarni tijorat banklarida joriy etishning afzalliklari va murakkabliklari haqida qimmatli fikrlarni beradi.

Kalit so'zlar: strategiya, moliya, bank tizimi, shaffoflik, moliyaviy hisobot, xalqaro tajriba.

ТРАНСФОРМАЦИЯ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ ПО МЕЖДУНАРОДНЫМ СТАНДАРТАМ (МСФО)

Аннотация: Данное научное исследование направлено на изучение процесса изменения финансовой отчетности в коммерческих банках для приведения ее в соответствие с международными стандартами, в частности, принятием Международных стандартов финансовой отчетности (МСФО). В исследовании рассматривается важность этого перехода, стоящие перед ним проблемы и его влияние на практику финансовой отчетности в банковском секторе. Благодаря анализу реальных случаев и подробным интервью с отраслевыми экспертами данное исследование дает ценную информацию о преимуществах и сложностях внедрения международных стандартов в коммерческих банках.

Ключевые слова: стратегия, финансы, банковская система, прозрачность, финансовая отчетность, международный опыт.

TRANSFORMATION OF FINANCIAL STATEMENTS IN COMMERCIAL BANKS TO INTERNATIONAL STANDARDS (IFRS)

Abstract: This scientific study is aimed at studying the process of changing financial statements in commercial banks to conform to international standards, in particular, the adoption of International Financial Reporting Standards (IFRS). The study explores the importance of this transition, the challenges faced and the impact on financial reporting practices in the banking sector. Through the analysis of real cases and in-depth interviews with industry experts, this study provides valuable insights into the benefits and complexities of implementing international standards in commercial banks.

Key words: strategy, finance, banking system, transparency, financial reporting, international experience.

Kirish:

Tijorat banklarida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini qabul qilish so'nggi yillarda moliyaviy hisobotni uyg'unlashtirish, shaffoflik va ishonchlilikni ta'minlash zarurati bilan bog'liq holda jadal sur'atlarga ega bo'ldi. Ushbu ilmiy tadqiqot tijorat banklarida moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlarga mos ravishda o'zgartirish jarayonini chuqur o'rganishga qaratilgan bo'lib, bunda moliyaviy shaffoflik va hisobotlarning to'g'riligiga ta'siriga alohida e'tibor qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi: Ushbu tadqiqot keng qamrovli va tushunarli ma'lumotlarni to'plash uchun sifat va miqdoriy tadqiqot usullarini birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi. Tadqiqot metodologiyasi quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

-Tijorat banklarida MHXSni qabul qilish bo'yicha mavjud adabiyotlarni keng ko'lamli ko'rib chiqish, jumladan, ilmiy maqolalar, hisobotlar va me'yoriy ko'rsatmalar.

-Tijorat banklarining xalqaro standartlarga o'tishining real holatlarini tahlil qilish, duch kelayotgan muammolar, amalga oshirilgan yechimlar va erishilgan natijalarni o'rganish.

Asosiy qism

Muayyan bank yoki moliya institutiga tegishli bo'lishi mumkin bo'lgan MHXS (berilgan ma'lumotlarda ishlatiladigan qisqartma) kontekstida moliyaviy hisobotlarni tayyorlash va taqdim etish milliy va xalqaro darajada bir qator buxgalteriya tamoyillari va standartlari bilan tartibga solinadi.

Tijorat banklari, bank sohasiga tegishli maxsus buxgalteriya standartlari va qoidalariga rioya qilishlari shart. Bunga moliyaviy ma'lumotlarning to'g'ri va oshkora taqdim etilishini ta'minlovchi xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (MHXS) yoki boshqa tegishli yo'riqnomalarni joriy etish kiradi.[1]

MHXS moliyaviy hisoboti odatda quyidagi asosiy komponentlardan iborat:

1. Buxgalteriya balansi: MHXS balansi bankning ma'lum bir davrdagi moliyaviy holatining qisqacha tasvirini taqdim etadi. U aktivlarni (masalan, pul mablag'lari,

kreditlar va investitsiyalar), majburiyatlar (depozitlar va qarzarlar kabi) va aktsiyadorlarning kapitalini o'z ichiga oladi. Balans bankning likvidligi, to'lov qobiliyati va umumiy moliyaviy barqarorligini aks ettiradi.

2. Daromadlar to'g'risidagi hisobot: Daromadlar va zararlar to'g'risidagi hisobot, shuningdek, foyda va zararlar to'g'risidagi hisobot, bankning ma'lum bir davrdagi daromadlari, xarajatlari va foydalari haqida batafsil ma'lumot beradi. U bankning daromad olish, xarajatlarni boshqarish va pirovardida uning rentabelligini ko'rsatadi.

3. Pul oqimlari to'g'risidagi hisobot: Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobotda ma'lum bir davr mobaynida MHXSning pul tushumlari va chiqimlari ko'rsatilgan. U bankning naqd pul mablag'larini qanday ishlab chiqarishi va undan foydalanishi, jumladan, operatsion faoliyat, investitsiya faoliyati va moliyalashtirish faoliyati haqida ma'lumot beradi.

4. Moliyaviy hisobotlarga eslatmalar: MHXS moliyaviy hisobotlariga izohlar balans, daromadlar to'g'risidagi hisobot va pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobotda keltirilgan raqamlarni tushunishni yaxshilash uchun qo'shimcha ma'lumotlar va oshkoralarini taqdim etadi. Bu hisob siyosati, risklarni boshqarish amaliyoti va shartli majburiyatlar haqidagi tafsilotlarni o'z ichiga oladi.

5. Menejment muhokamasi va tahlili (MD&A): MHXS o'z moliyaviy hisobotlarida MD&A bo'limini ham o'z ichiga olishi mumkin, bunda rahbariyat bank faoliyati, moliyaviy ahvoli va kelajak istiqbollari tahlilini taqdim etadi. Ushbu rivoyat manfaatdor tomonlarga moliyaviy natijalarni sharhlashda va bankning strategik yo'nalishini tushunishda yordam beradi.

1-jadval

MHXS bo'yicha moliyaviy hisobot tuzish usullari¹

Parallel hisob yuritish	Moliyaviy hisobot transformatsiyasi	O'zaro farqi
Parallel hisob yuritish – bir vaqtning o'zida yuritilayotgan BHMS hisobi bilan birgalikda MHXS asosida hisob yuritish.	Hisobotni transformatsiya qilish chog'ida BHMS bo'yicha mavjud ma'lumotlar stornolanadi va ularning o'rniga MHXS bo'yicha hisob yuritish ma'lumotlari aks ettiriladi.	Transformatsiya qilish usuli korxonaga uchun xarajatlarni tejash, kadrlar bilimini oshirish, shuningdek auditorlik tashkiloti va konsalting firmalar tomonidan amalga oshiriladi.
Parallel hisob yuritish chog'ida har bir xo'jalik	Transformatsiya –hisob yuritishga doir axborotni	Parallel hisobda malakaviy kadrlar

¹ <https://e-itt.uz/index.php/editions/article/view/808/788>

operatsiyasi ikki marta: BHMSbo'yicha hisob yuritish tizimida va MHXS bo'yicha hisob yuritish tizimida ro'yxatdan o'tkaziladi.	qayta guruhlash va BHMS bo'yicha tayyorlangan hisobot moddalariga tuzatish kiritish yo'li bilan MHXSga muvofiq hisobot tuzish jarayoni.	yetishmasligi, buxgalteriya hisobini to'g'ridan to'g'ri xalqaro standartlarda yuritish imkoniyatini beradi.
--	---	---

Moliyaviy hisobotlar MHXS va boshqa tijorat banklari uchun o'z moliyaviy ko'rsatkichlari va mavqeni manfaatdor tomonlarga, jumladan investorlar, tartibga soluvchilar va mijozlarga yetkazishda muhim vosita hisoblanadi. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga rioya qilish va ularning moliyaviy ma'lumotlarini oshkor qilishda shaffoflikni ta'minlash orqali MHXS bozorda ishonch, ishonchlilik va ishonchni mustahkamlashi, pirovardida uning uzoq muddatli muvaffaqiyati va barqarorligini qo'llab-quvvatlashi mumkin.[2]

Ushbu ilmiy tadqiqot natijalari quyidagi asosiy fikrlarni ta'kidlaydi:

1. Transformatsiyaning ahamiyati: Tijorat banklarida xalqaro standartlarning qabul qilinishi moliyaviy hisobotning shaffofligi, taqqoslanuvchanligi va ishonchliligini oshirish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega.

2. Tushilgan qiyinchiliklar: Tijorat banklari buxgalteriya hisobi tizimini qayta tashkil etish, murakkab MHXS ko'rsatmalarini sharhlash va asosiy faoliyat ko'rsatkichlarini xalqaro standartlarga mos ravishda moslashtirishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda.

3. Moliyaviy shaffoflikka ta'siri: Xalqaro standartlarga o'tish moliyaviy hisobotlarning shaffofligi va ishonchliligini yaxshilaydi, qarorlar qabul qilish va risklarni boshqarish usullarini yaxshilaydi.

Tijorat banklarida moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlarga o'zgartirilishi bank muassasalarining moliyaviy hisobotlarining shaffofligi, taqqoslanuvchanligi va ishonchliligini oshirishda muhim rol o'ynaydigan hal qiluvchi jarayondir. Global ishbiarmonlik muhiti tobora o'zaro bog'langanligi sababli, tijorat banklari tomonidan moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini (MHXS) qabul qilish chegaralar bo'ylab moliyaviy hisobot amaliyotida izchillik va uyg'unlikni ta'minlash uchun muhim bo'lib qoldi.[3]

Xalqaro standartlarga o'tishning asosiy afzalliklaridan biri bu manfaatdor tomonlarga taqdim etilayotgan moliyaviy ma'lumotlar sifatini oshirishdir. Standartlashtirilgan qoidalar va printsiplarga rioya qilish orqali banklar o'zlarining moliyaviy hisobotlarining dolzarbligi, ishonchliligi va taqqoslanuvchanligini oshirishlari mumkin. Bu, o'z navbatida, investorlar, tartibga soluvchilar va moliyaviy

ma'lumotlardan boshqa foydalanuvchilarning yaxshiroq qaror qabul qilishiga yordam beradi, bu esa bank sektoriga ishonchning oshishiga olib keladi.

Bundan tashqari, tijorat banklarida MHXSning qabul qilinishi shaffoflik va hisobdorlikni kuchaytiradi. Buxgalteriya hisobining xalqaro miqyosda tan olingan standartlaridan foydalanish banklar va ularning manfaatdor tomonlari o'rtasidagi axborot nosimmetrikligini yumshatishga yordam beradi, moliyaviy noto'g'ri boshqaruv yoki firibgarlik ehtimolini kamaytiradi. Shaffof moliyaviy hisobot amaliyoti investorlar, omonatchilar va tartibga soluvchilar o'rtasida ishonchni mustahkamlaydi, pirovardida bank sanoati barqarorligi va obro'sini oshiradi. Bundan tashqari, moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlarga moslashtirish banklarga jahon kapital bozorlariga kirish imkoniyatlarini yaxshilash imkonini beradi. Investorlar va kreditorlar buxgalteriya hisobining tan olingan tamoyillariga amal qiladigan institutlar bilan ishlashni afzal ko'radilar, chunki bu transchegaraviy operatsiyalar va investitsiyalarni osonlashtiradi. Tijorat banklari moliyaviy hisobotlarini MHXSga muvofiqlashtirish orqali xorijiy investitsiyalarni jalb qilishlari, moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilishlari va global miqyosda bozordagi ishtirokini kengaytirishlari mumkin.[4]

Bundan tashqari, xalqaro standartlarning qabul qilinishi turli banklar va yurisdiksiyalar bo'yicha moliyaviy ma'lumotlarning solishtirilishini osonlashtiradi. Standartlashtirilgan hisobot amaliyoti manfaatdor tomonlarga banklar faoliyatini yanada samaraliroq baholash, tendentsiyalarni aniqlash va risklarni baholash imkonini beradi. Ushbu taqqoslash, ayniqsa, tizimli risklarni baholash va umumiy moliyaviy tizim barqarorligini ta'minlash uchun standartlashtirilgan moliyaviy ma'lumotlardan foydalanishi mumkin bo'lgan tartibga soluvchi organlar uchun juda muhimdir.

Umuman olganda, tijorat banklarida moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlarga aylantirish strategik qaror bo'lib, banklar va ularning manfaatdor tomonlari uchun ko'plab afzalliklarni taqdim etadi. MHXSni qo'llash orqali banklar o'zlarining moliyaviy hisobot amaliyotlarini yaxshilashlari, shaffoflikni ta'minlashlari va tez rivojlanayotgan global bozorda raqobatbardoshligini oshirishlari mumkin. Ushbu o'tish nafaqat tartibga solish talabi, balki bank sektorida ishonch, ishonchlik va barqaror o'sishni kuchaytirish yo'lidagi faol qadamdir.

Xulosa

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, mazkur ilmiy tadqiqotda tijorat banklarida moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlarga o'zgartirish jarayoni va natijalari yoritib berilgan, bunda alohida e'tibor MHXSni qabul qilishga qaratilgan. Balans bankning ma'lum bir davrdagi moliyaviy holatini aks ettiradi, unda aktivlar, majburiyatlar va aktsiyadorlarning o'z kapitali ko'rsatiladi. Daromadlar to'g'risidagi hisobotda bankning ma'lum bir davrdagi daromadlari, xarajatlari va foydalari, uning faoliyati ko'rsatilgan. Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobotda pul mablag'larining kirib

kelishi va chiqishi ko'rsatilgan bo'lib, bank naqd pul mablag'larini qanday boshqarishini ochib beradi. Tijorat banklari ushbu moliyaviy hisobotlarni to'g'ri va oshkora tayyorlash va taqdim etish orqali manfaatdor tomonlar bilan samarali aloqa o'rnatishi, uzoq muddatli muvaffaqiyat va barqarorlik uchun bozorda ishonchni mustahkamlashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Nilufar, P. (2024). Tijorat banklarida Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini qo'llash natijalarini tahlil qilish va uni takomillashtirish (Agrobank ATB) misolida. " XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" nomli respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi, 2(1), 162-166.
2. Nasimova, Y. (2023). MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI. Центральноеазиатский журнал образования и инноваций, 2(6 Part 5), 59-63.
3. Abdusamatov, X. (2022). TIJORAT BANKLARIDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNI XALQARO STANDARTLARI JORIY QILISH AMALIYOTLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH. Евразийский журнал математической теории и компьютерных наук, 2(12), 53-56.
4. Djurayevna, R. M. (2023). MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARIGA O'TISHNI TAKOMILLASHTIRISH. Gospodarka i Innowacje., 347-356.